

مقطع تحصیلی: کاردانی □ کارشناسی □ رشته: نقاشی ترم: چهارم سال تحصیلی: 1398-1399
نام درس: حجم سازی نام و نام خانوادگی مدرس: ماندانا سپاسی
آدرس email مدرس: sepasi.mandana@gmail.com تلفن همراه مدرس: 09122145708

جزوه درس: حجم سازی مربوط به هفته: اول □ دوم □ سوم □ چهارم □ پنجم □
text: دارد □ ندارد □ voice: دارد □ ندارد □ power point: دارد □ ندارد □
تلفن همراه مدیر گروه: 09382780052

قسمت اول

نقش برجسته چیست؟

آثار نقش برجسته ایرانی در دوران قاجار و با سبک پرسپولیس، در تنگه ساواشی واقع شده اند. این هنر یک نوع اثر هنری مجسمه ای است که در آن شکل ها بر روی یک سطح حکاکی می شوند و یا معمولاً، برای ایجاد تصاویر روی سطح، مواد سطوح به طوری که شکل ها از هم جدا نشوند، کنده کاری می شوند.

بنابراین، ساده نیست و معمولاً شامل یک پس زمینه است که عناصر اصلی به آن اضافه می شوند.

سه نوع نقش برجسته وجود دارد:

1. نقش برجسته بر روی سنگ و فلز یا نقش برجسته کم (bas-relief) که در آن مجسمه (یا عنصر اصلی) فقط کمی نسبت به سطح پس زمینه، برجسته تر است.
2. نقش برجسته زیاد (alto-relievo) که در آن بخشی از مجسمه به صورت سه بعدی ساخته می شود.
3. نقش برجسته عمقی (sunken-relief) که در آن تصویر بر روی مواد سطح، کنده کاری و حکاکی می شود.

این هنر دارای پیشینه ای 20000 ساله در فرهنگ های شرقی و غربی است. آن ها اغلب بر روی دیوارهای ساختمان های بسیار بزرگ، کار می شدند. چندین قطعه با هم ممکن است نشان دهنده توالی از یک صحنه یا رویداد باشند. به طور کلی، طرح برجسته شده و پس زمینه آن هر دو از یک جنس هستند اما تعداد آثار در یونان و چین و ژاپن وجود دارد که این گونه نیستند. برخی دیگر از استثنائات نیز وجود دارد که در آنان از زیورآلات مصنوعی و طلا به روش cloisonné استفاده می شود.

مواد مورد استفاده:

گرچه خاک رس و چوب احتمالاً اولین مواد مورد استفاده در این هنر بودند، اما نخستین اثر نقش

برجسته، با سنگ و سنگ تراش ماقبل تاریخ ساخته شده بود. در نقش برجسته، بیشتر از خط، بر کانتور و استفاده از کنتراست بین روشنی و تاریکی تاکید می شود. اعتقاد بر این است که ساخت مجسمه در دوره ماقبل تاریخ، ساده تر از ساخت یک مجسمه ساده از یک پیکره کامل بوده است. شیوه نقش برجسته کم (Bas-relief) برای صحنه هایی با شکل های زیاد و سایر عناصر مانند یک منظره یا پس زمینه معماری مناسب است. در این روش می توان از هر وسیله یا تکنیک مجسمه سازی استفاده کرد که دو تکنیک حکاکی بر روی سنگ و فلز، به طور گسترده ای استفاده می شوند. در آثار بزرگ تر، اغلب از سنگ مرمر، برنز و سفال نیز استفاده می شود.

در موارد کوچک تر، بیشتر از فلزات گرانبها، سنگ و موادی مانند عاج، گچ، مینا (لعاب) و چوب استفاده می شود. در نقش برجسته های مصری ها و آشوری ها از رنگ های قوی استفاده می شد. همان طور که در موزه پالمو می توان دید، یونانیان باستان نیز از پلی کروم استفاده می کردند. مجسمه های کلاسیک یونانی و رومی اغلب به شکل پیکره انسان بودند و در رویدادهای تاریخی یا نظامی یا در مراسم های عبادی، مورد استفاده قرار می گرفتند.

نقش برجسته برای استفاده در برخی مکان ها مناسب است. مثلا تصاویری از کتاب مقدس بر روی تعدادی از درهای برنزی در تعمیدگاه های ایتالیایی حک شده است. در هنر گوتیک و در رنسانس مرسوم بود که چوب، سفال و گچ را رنگ می کردند اما مرمر و سنگ را خیر.

انواع نقش برجسته

کم عمق: عبارت نقش برجسته کم یا نقش کم برجسته (bas-relief) به صورت "bah relief" در انگلیسی و "low relief" در فرانسوی تلفظ می شود اما از عبارت basso rilievo به زبان ایتالیایی مشتق شده است. نقش کم برجسته، نوعی تزئین سطح یا نما است که در آن برآمدگی یا برجستگی مجسمه بسیار جزئی یا کم عمق است. پس زمینه بسیار فشرده و یا کاملا مسطح است، مانند اکثر سکه ها که تصاویر حک شده روی آنها دارای برجستگی کم هستند. معروف ترین اثر در زمینه نقش کم برجسته، پارتنون است که بخش بزرگی از آن در موزه بریتانیا قرار دارد. کمترین نقش برجسته در روستای توسکان در ایتالیا (و اصطلاح Rilievo-stiacciato به نقش برجسته مسطح) ارائه شده است که به ندرت عناصر یک مجسمه از سطحی که بر روی آن حکاکی شده اند، بیشتر می شود و عمدتاً شامل خطوط و شکل های کنگره ای هستند. برخی از این نمونه ها را می توان در مجسمه های مقدس فلورانس دونا تلو یافت.

با عمق زیاد

اصطلاح نقش برجسته زیاد یا نقش زیاد برجسته از عبارت ایتالیایی *alto-relievo* مشتق شده است و شامل بیشترین حد از نقش برجسته و بیش از 50 درصد سطح پس زمینه می شود. با این حال، درجه نقش برجسته ممکن است بسته به نوع ترکیب و سوژه، متفاوت باشد.

مثلا چهره با برجسته کاری زیاد انجام می شود. یکی از معروف ترین نمونه های این سبک، *Themetopes* از پارتئون است که در حال حاضر در موزه بریتانیا قرار دارد. تمام فرهنگ ها و دوره هایی که آثار بزرگ در آن ها ساخته شده اند، از این روش به عنوان یکی از گزینه های مجسمه سازی استفاده کرده اند. این سبک از زمان های قدیم تاکنون در مجسمه سازی و معماری معاصر مورد استفاده قرار می گیرد.

عمقی یا گود

نقش برجسته عمقی، تحت عناوین کنده کاری یا نقش برجسته گود (*hollow-relief*) نیز شناخته می شوند که در این سبک، یک تصویر بر سطح تخت حکاکی می شود و عمدتاً ماهیت این تصاویر باریک و کشیده است. این سبک به طور عمده مربوط به هنر مصر باستان است، که در اکثر مواقع آنجا نور خورشید، قوی و سایه سنگین بود.

این سبک شامل تصویر نگاری (هیروگلیف یا حروف تصویری) است که برای حکاکی تصاویر در مقبره های سنگی و نقش برجسته های مصری استفاده می شد. هیروگلیف نیز در انواع مختلفی از آثار فلزی و چوبی دیده می شود. در مجسمه های اروپایی، از این سبک بیشتر برای کتیبه ها و اغلب سنگ قبر یا ساختمان ها استفاده می شد.

نقش برجسته در آثار باستانی

(پارینه سنگی) نه تنها شامل نقاشی و حکاکی در غار، بلکه شامل نقش کم برجسته نیز بود. بابل، ها، آشوری ها و هیتیت ها در هر دو زمینه مجسمه سازی و نقش برجسته کم فعالیت داشتند. یونانیان مجسمه های برجسته کاری شده را با حالت پلاستیکی و نرم و خمیری در هم آمیختند (یعنی تجسم زیاد و کم با هم). آنها از نقش برجسته هم به عنوان یک تزئین و هم به عنوان بخشی جدایی ناپذیر از یک طرح معماری استفاده می کردند. در قرن های اول و دوم قبل از میلاد، مجسمه سازی و نقش برجسته کم، در غرب هند رواج داشت.

اولین کشف اثر هنری در این حوزه، مربوط به حیاط یک صومعه کوچک در بهاجا (Bhājā) است که شامل خدای ایندرا و یک فیل که کنار او نشسته و سوریا (Sūrya) و خدای خورشید در ارابه است. بعدها در اولین قرن چهارم در هند، پیکره هایی به صورت حکاکی و برجسته کاری زیاد وجود داشتند که بر مبنای سنت روایتی و بیشتر درباره حاکمان و خدایان بودند.

آنها از نقش برجسته زیاد برای تری گلیف ها و تیم پانای معابد (triglyphs and the tympana) و نقش کم برجسته برای حاشیه ها، سنگ قبرها و غیره، استفاده می کردند. در اروپا، دوره هلنیستیک شاهد یک سبک حکاکی رنگارنگ تر بود.

مجسمه اتروسن عمدتاً در حوزه صنایع دستی هنری قرار می گرفت. در رم، طاق تیتوس، نقش برجسته های پیوسته و پیچشی ستون تراجان، امپراتوری سارکوفاگی در واتیکان و آثار نقش برجسته موزه کاپیتول، همگی، سبک های تصویری را نشان می دهند که متأثر از یونانی ها بوده است.

نقش برجسته های معروف

نمونه هایی از نقش برجسته های معروف عبارتند از:

- یادبود ملی Mount Rushmore، سنگ سراطاق، داکوتای جنوبی، عمق زیاد
- محراب بزرگ پرگامون، واقع در موزه پرگامون، برلین، اغلب عمق زیاد
- شیرها و اژدها از دروازه ایشتار، بابل، عمق کم
- معبد کرناک در مصر، عمقی
- بایون، آنگکور، سربازان چم (Cham) در قایق و جنگجویان مرده کمر (Khmer) در آب
- آنگکور وات در کامبوج، اغلب عمق کم
- تصاویر فیل، اسب، گاو و شیر در پایین مجسمه Lion Capital در آسوکا، نماد ملی هند (Lion Capital خود یک مجسمه کامل است)
- علامت یا نشان حجاری شده و آثار هنری تمدن مایا، عمق کم
- بنای یادبود کنفدراسیون در سنگ کوه، جورجیا
- معبد Borobudur، جزیره جاوه، اندونزی
- مرمر نماهای الگین از پارتنون، در موزه بریتانیا، عمق کم و زیاد
- مجسمه سنگی پاراناسوس، عمق زیاد
- یادبود رابرت گولد شو، بوستون، اکثراً عمق زیاد

سئوالات:

- 1- تاریخچه نقش برجسته را به طور مختصر شرح دهید؟
- 2- انواع نقش برجسته را بنویسید؟
- 3- سه نوع نقش برجسته وجود دارد ، دو نوع آن را شرح دهید؟
- 4- دو نمونه نقش برجسته در آثار باستانی را نام ببرید؟
- 5- یکی از معروف ترین نمونه های سبک نقش برجسته با عمق زیاد را نام ببرید؟
- 6- 3 نمونه از نقش برجسته های معروف را بنویسید؟